

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

e-ISSN 2667-6710

Aralık / December 2024, 24: 447-481

İkinci Meşrutiyet Dönemi Basınında Bir Vitrin: Şukka Gazetesi

Muhammet Akif Tiyek

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
İslami Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Assistant Professor, Bayburt University, Faculty of Theology,
Department of Islamic Turkish Literature
Bayburt / Turkey
m.akiftiyek@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-4975-6664

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 8 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 9 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

Sayı / Issue: 24 **Sayfa /Page:** 447-481.

Atıf / Cite as: Tiyek, Muhammed Akif. "İkinci Meşrutiyet Dönemi Basınında Bir Vitrin: Şukka Gazetesi [A Showcase in the Press of the Second Constitutional Monarchy Period: Şukka Newspaper]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 24 (December 2024): 447-481.

<https://doi.org/10.18498/amailad.1545533>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

A Showcase in the Press of the Second Constitutional Monarchy Period:

Şukka Newspaper

Abstract

Periodicals are valuable documents in terms of reflecting the socio-cultural dynamics of a specific period and serving as significant sources for understanding the cultural structure of that era. In this context, the Second Constitutional Era represents the beginning of a new phase in press and publishing activities. Until this period, press life had been restricted by strict rules; however, with the Second Constitutional Era, it found a freer space for expression, and a more liberal style was adopted in publications. One of the privileged newspapers of its time that began publication during the Second Constitutional Era was the *Şukka Newspaper*. Owned and managed by Mehmed Cemil Pekyahşi, this newspaper started its publication activities on 17 Zilhicce 1327 / 17 December 1909. The newspaper adopted the mission of addressing and criticizing the significant issues and societal problems of its time and sharing them with the public. Within the framework of this mission, it does not aim to generate any profit. There is no independent study in the literature on the *Şukka Newspaper*. Studies on the works of Mehmed Cemil generally focus on his aphorisms, which were published in four books and printed in the Ottoman-era alphabet. The information provided about Mehmed Cemil's life in these studies is limited. The absence of an independent study on the *Şukka Newspaper*, its inclusion of original content related to Mehmed Cemil's life and the events of the period, as well as its presentation of a panorama of the socio-cultural life of its time, are among the factors that make this study significant. The document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the examination of the *Şukka Newspaper*. First, 21 issues of the newspaper available in the Istanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library were obtained. Subsequently, categories were created based on the content features of the articles published in the newspaper, and evaluations were made in line with this classification. The atmosphere of freedom brought by the Second Constitutional Era played a role in the emergence of the *Şukka Newspaper*. However, like many other periodicals of the time, the *Şukka Newspaper* could not sustain a long publication life. Among the main reasons for this was the sudden increase in newspaper and printing costs. Although there is no definitive information on when the newspaper ceased publication, it was stated in the 22 issue that the newspaper was facing financial difficulties, generating no income,

and even struggling to cover its expenses. Therefore, it is highly likely that the 22 issue was the final one. The newspaper's writing staff was limited, with articles written not only by Mehmed Cemil but also by Receb Vahyî and Tarakçızâde Abdülfettah. The *Şukka Newspaper* primarily focused on the political and social issues of the time. In addition, poetry also held a significant place in the newspaper. These poems often approach the issues of the time with a critical perspective and play an important role in reflecting the socio-cultural matters of the period. In Mehmed Cemil's poems, themes such as the problems he encountered in the bureaucratic realm, shortcomings in municipal activities, bribery, and lack of merit are prominent. Examining Mehmed Cemil's poems allows for an analysis of the socio-cultural problems of the period as reflected in his poetry. This study, which aims to introduce the *Şukka Newspaper*, first examines the newspaper in terms of its formal features, such as publication date, owner and manager, technical characteristics, place of printing, office, price, logo, and masthead. Its content features are analyzed under headings such as political issues, constitutionalism and despotism, views on language, summaries of news from the Ottoman Empire and other states, bureaucracy and related matters, Istanbul and its issues, trade, faith and related matters, and poetry.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Constitutional Era, Şukka, Mehmed Cemil, Newspaper.

İkinci Meşrutiyet Dönemi Basınında Bir Vitrin: Şukka Gazetesi

Öz

Sürelî yayınlar, bir dönemin sosyokültürel dinamiklerini yansıtmaları ve dönemin kültürel yapısını anlamada önemli bir kaynak oluşturması bakımından kıymetli belgelerdendir. Bu bağlamda, II. Meşrutiyet Dönemi, basın ve yayın faaliyetlerinde yeni bir dönemin başlangıcını temsil eder. Bu döneme kadar katı kurallarla sınırlandırılmış olan basın hayatı, II. Meşrutiyet ile birlikte daha özgür bir ifade alanı bulmuş, yayınlarda daha serbest bir üslup benimsenmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayımlanmaya başlayan, dönemin imtiyaz sahibi gazetelerinden biri de *Şukka Gazetesi*'dir. Mehmed Cemil Pekyahşi'nin sahibi ve müdürü olduğu bu gazete, 17 Zilhicce 1327/17 Kânunuevvel 1325'te yayın faaliyetlerine başlamıştır. Gazete, döneminin önemli meselelerini ve toplumsal sorunlarını ele almayı, tenkit edip kamuoyu ile paylaşmayı kendisine misyon

edinmiştir. Bu misyon çerçevesinde herhangi bir kâr elde etme amacı da taşımamaktadır. *Şukka Gazetesi* üzerine literatürde müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Mehmed Cemil'in eserleri üzerine yapılan çalışmalar ise genellikle Osmanlı Dönemi alfabesiyle basılmış ve dört kitap hâlinde yayınlanmış vecizelerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda Mehmed Cemil'in hayatına ilişkin verilen bilgiler sınırlıdır. *Şukka Gazetesi* ile ilgili müstakil bir çalışma bulunmaması, gazetenin Mehmed Cemil'in hayatına ve dönemin olaylarına dair özgün içerikler barındırması, ayrıca döneminin sosyokültürel hayatının panoramasını sunması, bu çalışmayı önemli kılan unsurlardandır. *Şukka Gazetesi*'nin incelenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle gazetenin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 21 sayısı temin edilmiştir. Daha sonra gazetede yayımlanan yazıların içerikleri göz önünde bulundurularak muhteva özelliklerine göre kategoriler oluşturulmuş ve bu tasnif doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nin getirdiği özgürlük ortamı, *Şukka Gazetesi*'nin ortaya çıkmasında etkilidir. Bununla birlikte, dönemin birçok süreli yayını gibi *Şukka Gazetesi* de uzun süreli bir yayın hayatı sürdürememiştir. Bu durumun temel nedenleri arasında gazete ve baskı maliyetlerindeki ani artışın etkili olduğu söylenebilir. Gazetenin yayın hayatını ne zaman noktalandığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte 22. sayıda gazetenin mali sıkıntılarla karşı karşıya olduğu ve herhangi bir gelir elde edemediği, hatta giderlerini bile karşılamakta zorlandığı ifade edilmiştir. Bundan dolayı 22. sayının son sayı olma ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Gazetenin yazar kadrosu sınırlı olup Mehmed Cemil'den başka gazetede Receb Vahyî ve Tarakçızâde Abdülfettah'ın da kaleme aldığı yazılar bulunmaktadır. *Şukka Gazetesi*, daha çok dönemin siyasi ve toplumsal problemlerine odaklanmıştır. Buna ek olarak gazetede şiirler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu şiirler, genellikle dönemin sorunlarına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve dönemin sosyokültürel meselelerinin yansıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mehmed Cemil'in şiirlerinde memuriyet âleminde karşılaştığı sorunlar, belediyeçilik faaliyetlerinde yaşanan aksaklıklar, rüşvet ve liyakatsizlik gibi konular ön plandadır. Mehmed Cemil'in şiirlerinin incelenmesi, dönemin sosyokültürel problemlerinin şiirlere yansıyan yönleriyle ele alınmasını mümkün kılacaktır. *Şukka Gazetesi*'ni tanıtmayı amaçlayan bu çalışmada öncelikle gazete; yayım tarihi, sahibi ve müdürü, teknik hususiyetleri, basım yeri, idarehanesi,

fiyatı, logosu ve serlevhası gibi şekil özellikleri itibariyle ele alınmıştır. Muhteva özellikleri siyasi problemler, meşrutiyet ve istibdat, dil ile ilgili görüşler, Osmanlı ve diğer devletlerden özet haberler, memuriyet ve ilgili hususlar, İstanbul ve ilgili problemler, ticaret, inanç ve ilgili hususlar, şiirler başlıkları altında irdelenmiştir. **Anahtar Kelimeler:** Türk İslam Edebiyatı, Meşrutiyet, Şukka, Mehmed Cemil, Gazete.

Giriş

İkinci Meşrutiyet Dönemi, basın ve yayın faaliyetlerinde büyük ivmelerin kat edildiği, denetime tabi olmadan birçok gazete ve derginin yayımlandığı bir zaman dilimidir.¹ Bu dönemde birçok gazete ve dergi ortaya çıkmış, gümrükler matbaalarda kullanılacak makinelerle dolup taşmıştır. 24 Temmuz 1908'e kadar sansürle yayımlanan süreli yayınlardan bir anda sansürsüz yayın hayatına geçiş yapılmıştır. Bu zamana değin basınla ilgili konulan kurallar da değişmek zorunda kalmıştır. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde neredeyse her gazete ve dergi çıkarmak isteyen, bu emelini gerçekleştirmiştir.² Gazete ve dergilerin sayısındaki ani artış, karmaşa ve kargaşayı bünyesinde barındırmakla birlikte yeni bir zihniyet inşasının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Yayın hayatında başlayan bu alabildiğine özgürlük, gazetelerin yayın politikasında ciddi değişikliklere neden olmuştur. Bazı gazeteler; kişisel hırs ve çıkarlar, hükûmete yöneltilen sürekli eleştiriler ve siyasi baskılar gibi hususları gazetenin temel amacı olarak değerlendirmiştir. Denetiminin olmaması nedeniyle durum, kontrolden çıkmış ve basının kurumsallaşması gecikmiştir.³

¹ Alpaslan Yiğit, *II. Meşrutiyet Döneminde Üç Gazete (1908)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 15.

² Bünyamin Ayhan, "II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın", *İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset*, ed. Hakan Aydın (Konya: Palet Yayınları 40, 2010), 53; Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), 53.

³ Ayhan, "II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın", 53.

24 Temmuz 1908'de sansürsüz bir şekilde yayımlanan gazetelerin tirajları bir anda çok fazla artmıştır. Ancak büyük bir özgürlükle yayımlanan gazetelerin ömrünün kısa ve etkisinin az olduğu görülmektedir.⁴ Mürekkep ve kâğıt gibi baskı yapmada kullanılan malzemelerin fiyatının artması, dönemde meydana gelen savaşlar, gazetelerin yayınlanmasına engel teşkil etmiştir. Bundan dolayı bazı gazetelerin boyutları, renkleri farklı farklıdır. Bir kısmı da dönemin şartlarına dayanamadığı için yayın hayatını noktalamıştır.⁵

Basın hayatında yaşanan gelişmelerle birlikte daha önce herhangi bir konuda fikir beyan etmeyen grup ya da milletler, açıkça fikirlerini ifade etmek için zararlı yayın faaliyetlerine başlamışlardır. 1908 yılının başlarında ülkedeki yayınların toplam sayısı 120'dir. Ancak aradan geçen yaklaşık yedi aylık sürede yalnızca İstanbul'da 52 olan yayın sayısı 377'ye ulaşmıştır.⁶ Meşrutiyetin ilanından Ağustos 1909'a kadar 310 gazete imtiyaz almıştır.⁷ İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde yayımlanan gazetelerin büyük kısmı siyasi konulara ehemmiyet vermektedir. Buna ek olarak savaşlar ve savaşın getirdiği ekonomik koşullar da gazetelerde önemli yer tutmaktadır.⁸

II. Abdülhamit'in (öl. 1918) tahta çıkması ile birlikte basın-yayımda sansüre ilişkin uygulamalar farklı bir boyuta evrilmiştir. II. Abdülhamit, sansürle ilgili uygulamalarda ihmalkâr davranması sebebiyle matbuat müdürünün görevden azlini istemiş; basın faaliyetlerini kısıtlanmış ve tedbirleri arttırmıştır. Böylece İkinci Meşrutiyet'le ortaya çıkan özgürlük ortamı, kısıtlanmış; bazı gazeteler kapatılarak yazarları da sürgün edilmiştir.⁹ 31 Mart Vakası'ndan sonra yayınevlerine yapılan saldırılar,

⁴ Özgür Turan, "Osmanlı Basın Hayatının Seyri ve II. Meşrutiyet Yıllarında Süreli Yayınlar", *The Journal of Academic Social Science* 10/131 (Ağustos 2022), 304.

⁵ Halûk Harun Duman, "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)", *Türkiye'de Yerel Basın* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2007), 82.

⁶ Yiğit, *II. Meşrutiyet Döneminde Üç Gazete (1908)*, 15.

⁷ Ahmet Ali Gazel - Şaban Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar (1908-1927)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2006), 228.

⁸ Duman, "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)", 83.

⁹ Şerif Demir, "İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918)", *The Journal of Academic Social Science Studies* 33 (2015), 373-374.

siyasi cinayetler üzerine Mehmed Reşat (öl. 1918) tahta çıkmıştır. Basında sansür uygulamaları bu dönemde de devam etmiştir.¹⁰

Osmanlı'da yerel basın tam anlamıyla gelişme gösterememiştir. Halûk Harun Duman bu durumu, okur-yazar oranının ve özel teşebbüsün azlığına, gazeteciliğin uzmanlık gerektirmesine, güvensizliğe ve basın ile ilgili halkta genel bir kanaatin oluşmamasına bağlamaktadır.¹¹

Meşrutiyet Dönemi'nde imtiyaz alan gazetelerden biri de *Şukka Gazetesi*'dir.¹² *Şukka*, Meşrutiyet Dönemi'nin kısa soluklu gazetelerindendir. Salt gazeteyi konu alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Literatürde Adem Özbek, Seda Özbek ve Gamzenur Mortepe tarafından Mehmed Cemil'in yalnızca Osmanlı Dönemi alfabetiyle basılan ve dört kitap hâlinde yayımlanan vecizeleri çalışma konusu yapılmıştır. Adem Özbek, Mehmed Cemil'in hayatı, eserleri ve vecizeleri ile ilgili genel değerlendirmelerde bulunmuş ve birinci kitapta yer alan vecizelerden örnekler vermiştir.¹³ Seda Özbek ve Gamzenur Mortepe'nin birlikte yayınladığı eserde ise ilk dört kitapta yer alan vecizeler çalışma konusu seçilmiştir. Çalışmada Mehmed Cemil'in hayatı ve eserleri ile ilgili kısa bilgiler verilmiş ve ilk dört kitapta yer alan vecizeler günümüz alfabetine aktarılmıştır.¹⁴ Bu çalışmalara ek olarak Seda Özbek, Mehmed Cemil'in vecizelerini değerlendirdiği, *Vakit Gazetesi*'nde yer alan vecizeleri bir araya getirdiği bir çalışma daha kaleme almıştır.¹⁵ Seda Özbek ve Gamzenur Mortepe'nin yayınladığı çalışmada, Mehmed Cemil'in eserleri tanıtılırken *Şukka Gazetesi* ile ilgili muhtasar bir değerlendirme mevcuttur. *Şukka Gazetesi* ile ilgili herhangi

¹⁰ Turan, "Osmanlı Basın Hayatının Seyri ve II. Meşrutiyet Yıllarında Süreli Yayınlar", 304.

¹¹ Duman, "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)", 87.

¹² Gazel - Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar (1908-1927)", 252.

¹³ Adem Özbek, "Mehmet Cemil'in Vecizeleri", *Cukurova 7th International Scientific Researches Conference Full Text Book*, ed. Hakan Albayrak (b.y.: Iksad Global Publishing House, 2021), 412-419.

¹⁴ Seda Özbek - Gamze Mortepe, *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)* (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023).

¹⁵ Seda Özbek, *Mehmet Cemil Pekyahşi'nin Vecize Dünyası ve Beşinci Kitap* (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023).

bir çalışmanın bulunmaması, Mehmed Cemil'in hayatına ilişkin kendi gazetesinde ve diğer gazetelerde yukarıda zikredilen eserlerden farklı bilgiler bulunması, dönemde meydana gelen olaylara ve durumlara, sosyokültürel hayata ilişkin bilgiler ihtiva ederek dönemin panoramasını yansıtmadaki rolü çalışmayı önemli kılan hususlardandır.

Çalışmada *Şukka Gazetesi* şekil ve muhteva özellikleri itibariyle ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Muhteva özelliklerinin tasnifinde Mehmed Cemil'in yayın politikası ve gazetede yayımlanan yazılar merkeze alınmıştır. Şekil özelliklerinde gazetenin; yayım tarihi, sahibi ve müdürü, teknik hususiyetleri, basım yeri, idarehanesi, fiyatı, logosu ve serlevhası gibi unsurlar ele alınmıştır. Gazetenin sahibi ve müdürü kısmında Mehmed Cemil'in hayat öyküsüyle ilgili bilgiler verilmiştir. Gazetenin içerik özellikleri ise siyasi problemler, meşrutiyet ve istibdat, dil ile ilgili görüşler, Osmanlı ve diğer devletlerden özet haberler, memuriyet ve ilgili hususlar, İstanbul ve ilgili problemler, ticaret, inanca ve ilgili hususlar, şiirler başlıkları altında irdelenmiştir.

1. *Şukka Gazetesi*¹⁶

Şukka, "Kumaş veya kâğıt parçası, küçük tezkire, varakpârê"¹⁷ gibi anlamlara gelmektedir. Gazeteye neden bu adlandırmanın verildiğine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. *Şukka*, 17 Zilhicce 1327/17 Kânunuevvel 1325¹⁸ tarihinde yayın hayatına başlayan ve 15 Cemâziyel'ülâ 1328/11 Mâyıs 1326 tarihine dek yayın faaliyetlerine devam eden ve toplam 22 sayı yayımlanan gazetedir. Haftada bir yayımlanan gazetenin ilk sayısında bu durum şu şekilde belirtilmiştir: "Şimdilik haftada bir kere penc-şembe günleri neşr olunur. 'Osmanlı Gazetesidir."¹⁹

¹⁶ İncelemeye konu olan gazete İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'ndan alınmıştır. Gazeteye ulaşmam için yönlendirmelerde bulunan ve tarafıma gönderilmesinde destek olan kütüphanenin değerli personeli Tolga Karahan ve Zeki Arslan'a teşekkür ederim.

¹⁷ Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Türki* (Dersâ'adet: İkdâm Matba'ası, 1318), "şukka", 781.

¹⁸ Özbek ve Mortepe gazetesinin ilk çıktığı günün tarihini 16 Kânunuevvel 1325 olarak belirtmiştir. Oysa gazetenin ilk sayısında bu tarih 17 Kânunuevvel 1325'tir. Bu durumun sehven yapıldığı tahmin edilmektedir. Özbek - Mortepe, *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)*, 5.

¹⁹ Mehmed Cemil, *Şukka* (17 Zilhicce 1327), 1.

Ancak şu husus belirtilmelidir ki gazete 17. sayıdan itibaren salı günleri yayınlanmaya başlamıştır.

Gazetenin önemli konulara dikkat çekerek bu bilgileri halkla paylaşmayı hedeflediği ve politikası şu şekilde dile getirilmiştir:

"... Evet ben de sâ'ir evrâk-ı maţbu'a gibi bir kaç havâdiş edinebilirim. Faķaţ gazeteden maķşad şıķıntılı ba'zı kâri'îñ keyfini idâre ederek dünyânıñ her havâdişinden bir iki satırla haber-dâr etmek şüretiyle eglendirmek midir. Yoksa havâdiş-i hazırardan 'ibâret eñ mühim mes'eale hangisi ise anı pek ziyâde ta'ķib etmek midir? İkinci şıķķa hidmeti terciħ etdiğim için..."²⁰

Gazetenin kâr elde etme amacıyla yayın hayatına başlamadığı, önemli olan hususun kötülükleri ortaya çıkarıp tenkit etmek olduğu ve bu amaca delil olarak gazetede yazılanın kâfi olacağı vurgulanmıştır:

"Bir gazete kâr bulmaķ için gazetenin beş sene devâm etmesi lâzımdır. Emsâli delâletiyile sâbitdir. Hele kâr için gazete çıkarmadığıma mündericâti âdil-i şâhiddir. Zîrâ aşrıñ memleketiñ seyyi'âtını elinen geldiği kadar mu'âhezeye sa'y eden, ve havâdişleriñ eñ mu'tenâsını ufaķ bir ğayretle derc etmesi ve bu şüretle ğazetesini çoķça tedâvül etdirmesi kâbil iken bu meslege koyulmaķ isteyen bir ğazeteciniñ kâr aramadığı bu şüretle sâbitdir. Ma'a-mâ-fih ittiħâz eylediğim biçimdeki mündericâti kabûle mażhar olur da maşrafdan fazla olarak kâr da zühür ederse tabî'î zoķaķlara atacaķ degilim."²¹

Gazetenin 20. sayıdan itibaren 4 yaprak (8 sayfa) ve 2 resimli olarak yine haftada bir yayımlanacağı; gazeteye Bosna eşrafından Osman Mazhar Paşa ve Âsım Bey ile erbab-ı maariften Kosti Efendi'nin ortak olacakları belirtilmiştir.²² Ancak gazetenin 21. sayısında Kosti Efendi'nin vazgeçmesinden dolayı bu ortaklığın gerçekleşmediği ve gazetenin sayfa sayısında da herhangi bir tasarrufta bulunulmayacağı ilan edilmiştir.²³ Söz

²⁰ Mehmed Cemil, "Anatolunun Nüfussuz Kalması Esbâbi-Vesâ'ire", *Şukka* (20 Şafer 1328), 1.

²¹ Mehmed Cemil, "Bosnada Türkçe Lisâni", *Şukka* (2 Cemâziyel'ülâ 1328), 1.

²² Mehmed Cemil, "Bosnada Türkçe Lisâni", 4.

²³ Mehmed Cemil, "İlân", *Şukka* (8 Cemâziyel'ülâ 1328), 4.

konusu ortaklığın neden gerçekleşmediğine yönelik bir bilgi tespit edilememiştir.

Şukka Gazetesi, mal olduğu satış bedelinden daha aşağı bir ücretle satılmaktadır. Dersa'âdet'teki satıştan da bir fayda sağlanamamış aksine zarar edilmiştir. Dışarıya satılan 180 gazeteden ancak 30'u geri gönderilmiştir. Bunların ise 7'sinin abone bedeli ödenmiştir. Geri kalanının ise ne abone bedeli ödenmiş ne de ücreti iade edilmiştir. Gazeteyi iade edenlerin ya da gazete ücretini ödemeyenlerin büyük bir kısmı hâli vakti yerinde kimselerdir. Buna rağmen Mehmed Cemil bu kişilere haset etmemekte; yalnızca serzenişte bulunmaktadır. Tüm bunların toplumda gazeteye para verme adeti bulunmadığından ileri geldiği düşünülmektedir.²⁴ Mehmed Cemil'in bu değerlendirmelerinden sonra *Şukka Gazetesi*'nin herhangi bir sayısına ulaşılammıştır. Gazetenin yayın hayatını noktalandığına dair herhangi bir ifade yer almamakla birlikte maddi sıkıntılardan dolayı gazetenin son sayısının 22. sayı olduğu ihtimal dâhilindedir.

Sayı	Tarih	Hicrî/Rûmî
1	17 Zilhicce 1327	17 Kânûnevvel 1325
2	24 Zilhicce 1327	24 Kânûnevvel 1325
3	1 Muharrem 1327	31 Kânûnevvel 1325
4	8 Muharrem 1327	7 Kânûnuşânî 1325
5	15 Muharrem 1328	14 Kânûnuşânî 1325
6	22 Muharrem 1328	21 Kânûnuşânî 1325
7	27 Muharrem 1328	27 Kânûnuşânî 1325
8	6 Şafer 1328	4 Şubâţ 1325
9	Bu sayıya ulaşılammıştır.	
10	20 Şafer 1328	18 Şubâţ 1325
11	28 Şafer 1328	25 Şubâţ 1325
12	3 Rebîulevvel 1328	4 Mârt 1326
13	12 Rebîulevvel 1328	11 Mârt 1326
14	19 Rebîulevvel 1328	18 Mârt 1326

²⁴ Mehmed Cemil, "Gazetem", *Şukka* (15 Cemâziyel'ülâ 1328), 2.

15	26 Rebī'ulevvel 1328	25 Mārt 1326
16	3 Rebī'ulāhīr 1328	1 Nīsān 1326
17	9 Rebī'ulāhīr 1328	6 Nīsān 1326
18	16 Rebī'ulāhīr 1328	13 Nīsān 1326
19	23 Rebī'ulāhīr 1328	20 Nīsān 1326
20	2 Cemāzīyel'ülā 1328	27 Nīsān 1326
21	8 Cemāzīyel'ülā 1328	4 Māyıs 1326
22	15 Cemāzīyel'ülā 1328	11 Māyıs 1326

Tablo 1: Şukka Gazetesi'nin Yayınılandığı Tarihler.

Receb Vahyî'ye göre Şukka Gazetesi, içerdiği hakikatler nedeniyle dikkate değerdir. Gazete, insanlarda hoş bir izlenim bırakmakta ve her ne kadar içerisinde latifeler yer alsa gazetenin ciddi bir yönü bulunmaktadır. İnsanlık için faydalı bilgiler ihtiva etmesi ve iyi vesilelere ulaştıran bir ay gibi olması gazeteler içerisinde kıymeti haiz bir tarafının bulunmasına delil olarak değerlendirilebilir. Sonuç itibarıyla Şukka hoş bir eser olup daima var olmalıdır:

"Şukkañız, derc-i hakāyıkdır deķā'ik ihtivā
Şukkañız burc-ı meālīdir, meālī hoş nevā
Şukkañız mahz-ı letā'ifdir, fakat ciddī-şiār
Şukkañız feyz-i meārīfdir, avārīf intişār
Şukkañız şāh-ı resā'ıldir, der-ħişān erbāb
Şukkañız māh-ı vesā'ıldir, firūzān edeb
Hāşılı hoş bir eserdir dā'im olsun pāydār
Başka sözler fazladır bākīdir ancak Girdgār"²⁵

1.1. Gazetenin Şekil Özellikleri

1.1.1. Sahibi ve Müdürü

Şukka'nın sahibi, muharrir ve müdürü Mehmed Cemil'dir. Mehmed Cemil, Malatyalı Ömer Avni Efendi'nin oğlu olup 1865 yılında Saraybosna'da dünyaya gelmiştir. Eğitimi sırasında Seferiye dersinden düşük not alması, onu şiire yönlendirmiştir. Babasının teşvikinin de bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Şeyh Vasfi ve Hüseyin Suad'ın

²⁵ Receb Vahyî, "Mektüb", Şukka (26 Rebī'ulevvel 1328), 4.

kendisini ziyaretinden sonra felsefeye olan ilgi ve merakı artan Mehmed Cemil, şiire mesafeli durmuş ve daha çok vecize yazmaya yoğunlaşmıştır.²⁶

Mehmed Cemil'in eşi Ayşe Hanım'dır. Bu evlilikten Sabahiye ve Banuş olmak üzere iki çocuğu dünyaya gelmiştir.²⁷ Askeri mekteplerde ve Darulhilafe'de hoca olarak görev almış, orman müfettişliğinden emekliye ayrılmıştır.²⁸ Ayrıca Saint Joseph ve Saint Benoit'te Fransızca öğretmeni olarak görev yapmıştır. Mehmed Cemil Pekyahşi, 6 Aralık 1950 Çarşamba günü Rami'de bulunan evinde vefat etmiştir.²⁹ 7 Aralık 1950 Perşembe günü Eyüp'te kılınan cenaze namazının akabinde Edirnekapı Mezarlığı'na defnedilmiştir.³⁰

Mehmed Cemil'in *Şukka Gazetesi*'nden başka *Zerre*, *Şekvâ-yı Rûh*, *Nazm u Nesr* ve *Lö Panse Don Turk*³¹ adlı eserleri bulunmaktadır.³² Özbek ve Mortepe'nin tespitlerine göre kütüphane kataloglarında Mehmed

²⁶ Hakkı Tarık Us, *Ellî Yıl*, ed. Ömer Faruk Doğan (İstanbul: Basın İlan Kurumu Yayınları, 2019), 54-55.

²⁷ *Cumhuriyet*, "Ölüm" (07 Aralık 1950), 4; *Vakit*, "Mehmed Cemil Pekyahşi" (07 Aralık 1950), 2.

²⁸ Mehmed Cemil Eskişehir Maden Müdürü iken kanuna istinaden madun vekalet maaşı almıştır. Fakat Orman Maâdin Nazırlığı bunun mümkün olamayacağına binaen işten el çektirmiştir. Nazırlıktan kendisine gelen telgraflarda memur olarak hitap edildiği ve nazırlığın geç cevabından dolayı işten el çektirilmediğini düşünerek maaş almaya devam etmiştir. Kendisine haksızlık yapıldığını düşünen Mehmed Cemil, gazetede her fırsatta bu durumu vurgulamıştır. Mehmed Cemil'in gazetesinde memurlara, kamudaki düzensizliğe ve sıkıntılara yer vermesinin temelinde yaşamış olduğu bu durumun büyük bir etkisinin bulunduğu düşünülmektedir. Mehmed Cemil, "Orman Maâdin Nazırına Açık Mektüb", *Şukka* (27 Muharrem 1328), 3.

²⁹ *Vakit*, "Mehmed Cemil Pekyahşi", 2.

³⁰ *Cumhuriyet*, "Ölüm", 4.

³¹ Vecizelerle ilgili ilk çalışma Adem Özbek tarafından "Mehmed Cemil'in Vecizeleri" adıyla sunulan bildiridir. Daha sonra Özbek ve Mortepe tarafından ilk dört kitapta yer alan vecizeler *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)*; beşinci kitapta yer alanlar ise "*Mehmet Cemil Pekyahşi'nin Vecize Dünyası ve Beşinci Kitap*" adıyla yayımlanmıştır. Özbek, "Mehmet Cemil'in Vecizeleri"; Özbek - Mortepe, *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)*; Özbek, *Mehmet Cemil Pekyahşi'nin Vecize Dünyası ve Beşinci Kitap*.

³² Us, *Ellî Yıl*, 55.

Cemil adıyla kayıtlı fakat ona ait olmayan birçok eser yer almaktadır. Bu eserlerin hangi müelliflere ait olduğu ilgili çalışmada değerlendirilmiştir.³³

1.1.2. Teknik Özellikleri, Sayfa Sayısı, Basım Yeri, İdarehanesi ve Fiyatı

Şukka, 34x24 cm. ebadında olup her sayıda 4 sayfa yer almaktadır. Gazetenin tespit edilen en son sayısı 22. sayıdır. İlk sayıda gazetenin basım yeri ve idarehanesi Dersa'âdet'de Cağaloğlu'nda Şeref Sokağı'nda yer alan Rûşen Matbaası'dır. 17. sayıdan itibaren gazetenin adresi Dersa'âdet'de Vezîr Hanında Bekir Efendi-Karagöz Matbaası şeklinde değişmiştir. Nüshası 10 para olan olan gazetenin abone bedeli taşra için 15 kuruş olarak belirlenmiştir. Gazetenin 6. sayısından itibaren taşra için olan ücret 25 kuruşa çıkarılmıştır. Ayrıca gazete okuyucuların göndermiş olduğu mektupların birtakım tasarruflarla birlikte yayımlanabileceğini başlık klişesinin solunda ilgililere şu şekilde duyurmaktadır: "Avâm tarafından gönderilen evrâk dahi taşhîh veyâ ihtîşâr olunarak ve Frânsızca ve İslâvca gönderilecek mekâtîb tercüme edilerek derc edilir."

1.1.3. Gazetesi'nin Logoları, Serlevhası

Şukka Gazetesi'nin sembolü Osmanlı Dönemi alfabesiyle yazılan "شقه" ifadesidir. Gazetenin logosunun yayın hayatını noktalandığı tahmin edilen zamana değin aynı kaldığı görülmektedir. Logonun sağ tarafında gazetenin yazar ve müdürü, basım yeri ve idarehanesi ile fiyatına ilişkin bilgiler yer almaktadır. 10. sayıdan itibaren gazetenin nerede satıldığına ilişkin "Her yevmî gazete satılan dükkânlarda bulunur." bilgisi eklenmiştir. Sol kısımda ise taşrada abone bedelin ne kadar olduğu ve okuyucu tarafından gönderilen mektupların basımıyla ilgili bilgilendirme bulunmaktadır.

³³ Özbek - Mortepe, *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)*, 7-8.

Resim 1: Şukka, 17 Zilhicce 1327 (1. sayı).

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.

Resim 2: Şukka, 20 Şafer 1328 (10. sayı).

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.

1.2. Gazetenin Muhteva Özellikleri

Şukka Gazetesi'nin mottosu "Siyāsī fennī edebī mevāddan ve her şeyden baħş eder." şeklinde ifade edilmiştir. Gazetenin konu alanı mottoda da belirtildiği üzere çok geniştir. Meşrutiyet Dönemi'nde yayım faaliyetlerine başlayan gazetede siyasi konulara ağırlık verildiği görülmektedir. Osmanlı coğrafyasındaki durumlarla ilgili ayrı başlıklar hâlinde değerlendirmeler yapılmıştır. Kimi zaman ise dünyada ve Osmanlı'da olup bitenler kısa başlıklar hâlinde okuyucuya aktarılmıştır.

Üzerinde çokça durulan konulardan biri de memuriyette yaşanan sorunlara yönelik değerlendirmelerdir. Toplumsal bozulmanın devletin her organında görüldüğü ve devlet kademesinde rüşvet, liyakatsizlik gibi olumsuz birçok durumun gözlendiği belirtilmektedir. Bohemya Kralı ve İmparator Augustus gibi büyüklerden aktarılan sözler, çocuk terbiyesinde dikkat edilecek hususlar, masalların batıl inanç oluşturmadaki rolü, madenler ve ormanların bakımsızlığı, okur mektupları, toprak kayıpları, tercümeleler, önemli dinî günlerin tebriki gibi geniş bir alanda okuyucuya bilgiler sunulmuştur. Çalışmada gazetenin muhteva özellikleri gazetede yayımlanan yazılardan hareketle siyasi problemler, meşrutiyet ve istibdat, dil ile ilgili görüşler, Osmanlı ve diğer devletlerden özet haberler, memuriyet ve ilgili hususlar, İstanbul ve ilgili problemler, ticaret, inanç ve ilgili hususlar ve şiirler olmak üzere sekiz kısımda ele alınmıştır.

1.2.1. Siyasi Problemler

Şukka Gazetesi yayımlandığı tarihten itibaren Yemen, Balkanlar ve Girit gibi Osmanlı coğrafyasında meydana gelen olaylara çok fazla yer vermiştir. Söz konusu yerlerdeki sorunlara gazetenin birçok sayısında değinilmiş ve Mehmed Cemil bu hususta görüşlerini açıkça dile getirmiştir.

Osmanlı'da yaşayan yabancıların her gün yeni sorunlar çıkardığı ve devletin varlığına yönelik zararlı faaliyetler içerisinde buldukları belirtilmektedir. Bunları yaparken yayınların gücünden yararlanmaktadırlar. Bu hususta yalan haber ve yayın yapanlarla ilgili hiçbir icraatta bulunulmaması ise şaşkınlıkla karşılanmaktadır. Ayrıca bu faaliyette bulunanların hemen protestoya başvurdukları ifade edilmektedir. Yabancılar da adalet duygusunun, yalnızca kendi düşünce ve inancında olanlara yönelik olduğu dile getirilmektedir.

Yemen'de İdrîsîler, toplumsal gelişmelere direnmiş, gelişmeleri engellemeye çalışmış ve isyan girişiminde bulunmuşlardır. İdrîs Molla, mehdilik iddiasıyla Osmanlı Devleti'ni meşgul etmektedir. Bunların vermiş olduğu zararın diğer düşman devletler tarafından bile verilmediği ifade edilmektedir. Vatanını seven Osmanlılar ise İdrîsîlerin haydutluklarına karşı bir tutum sergilemektedir.

Girit meselesi ise gazetede dönemin siyasi problemleri içerisinde üzerinde en fazla durulan konulardandır. Girit'te adaletle hükmedilmemektedir. Müslüman Giritliler de zulümden dolayı adayı terk etmek durumunda kalmıştır. Mehmed Cemil, Girit meselesinin çözümü için ülkenin maddi olarak kalkınması gerektiğini savunmaktadır. Bazı mebusların Girit meselesine yaklaşımı, Yunan'ın emellerine hizmet etmektedir. Girit'te gayrimüslimlerin idareden memnun olmadığına yönelik propagandalar yapılarak Girit'in Yunan'a verilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Tüm bu durumlar, Girit'in açıkça Osmanlı'dan alınarak Yunan'a bırakılmak istendiğinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Girit meselesine yönetimin tepkisiz kaldığı, Girit'in elden yavaş yavaş çıktığı; ancak buna yönelik hiçbir adımın atılmadığı noktasında yönetim eleştirilmektedir. Bu çerçevede diğer devletlerden herhangi bir şey beklenmemesi ve meselenin yalnızca kabinenin değil tüm milletin problemi olarak görülerek mücadele edilmesi, her bir ferдин canı ve malı pahasına bu meseleye önem vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Şukka Gazetesi'nin yayımlandığı dönemde Balkanlarda birçok problemle mücadele edilmektedir. Balkanlar, hayalperest siyasilere elinde parçalanmaktadır. Bulgaristan Doğu Rumeli'yi, Avusturya Bosna Hersek'i ele geçirmiştir. Büyük devletler, kendi çıkarları için bütün ilkeleri ayaklar altına almaktadır. Makedonya emniyetsiz ve güvensiz gösterilmeye çalışılarak problemlerin körüklenmesi hedeflenmektedir. Makedonya'daki duruma binaen devlet otoritesinin çetelere yönelik çıkarmış olduğu kanun, çetelere sahip çıkıp onları koruyanların da sorumu tutulması nedeniyle, protesto edilmiştir. Halbuki Çeteler Kanunu ile Makedonya'da asayiş yeniden sağlanmıştır.

Bosnalıların hicret edip etmemesi konusu da gazetede tartışılmıştır. Mehmed Cemil, Bosnalıların göç etmeyerek oradaki Müslüman nüfusun azaltılmaması ve İslam'a hizmet etmeyi düşünenlerin oradan ayrılmaması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca o, istibdat döneminde hicret edenlere şaşırılmaktadır; çünkü ona göre Osmanlı ülkesi Bosna'dan daha rahatsız edici bir yerdir.

1.2.2. Meşrutiyet ve İstibdat

Mehmed Cemil'e göre hükümetin yönetim şekli kesinlikle meşrutiyet olmalıdır. Meşrutiyet istemeyenlerin milleti farklı bir mecraya

sürüklediği ve bunlara karşı, bu yönetim şeklinin savunulması gerektiği dile getirilmiştir. Meşrutiyet ile birlikte toplumsal hayatta birtakım değişimler ve gelişmeler yaşanmış; bu değişiklikler ve gelişmeler toplumsal hayatta belirgin etkiler yaratmıştır. Gazetede öne çıkan önemli konular arasında, meşrutiyet ile birlikte şikâyetlerin dikkate alınmaya başlanması ve memuriyette ehliyet ve liyakat şartlarının aranması bulunmaktadır. Meşrutiyetle her ferdin hürriyetinden emin bir şekilde toplumsal hayatta var olduğu görülmektedir.

Bütün sıkıntıların kaynağı ise istibdattır. Toplumda hâlâ istibdat yanlılarının bulunması ise şaşırtıcı bir durumdur. Çünkü istibdat, milletin kanını emen, intihar ile meşgul olan bir delidir. Bu dönemde insanlar, ne zaman bir polis kendisini zapt edeceğini düşünüp durur. İstibdadın geleceğine ise jurnaller hizmet etmektedir. Jurnalcılık şayet ispat edilecek bir şey ise hemen gereği yapılmalıdır. Aksi hâlde iftira edenler cezalandırılmalı, jurnalciler devlet kademesinden temizlenmelidir.

Mehmed Cemil'e göre Abdülhamid'in irtica politikası gütmesi, toplumsal problemlere neden olmaktadır. Gazetelerde Abdülhamid'e yönelik haberler kaleme almaktansa nasihatle bulunmak daha faziletlidir. Ancak toplumun Abdülhamid'e dair havadislere neden bu kadar ehemmiyet verip merak ettiği bir türlü anlaşılammıştır. Onu gündeme taşımak, ona değer vermekle eşdeğerdir ve bu durum ona teselli verecek muamelede bulunmayı beraberinde getirmektedir. Ona göre Abdülhamid reddedilmiş, makbul olmayan bir yöneticidir.

1.2.3. Dil ile İlgili Görüşler

Mehmed Cemil'in çok fazla ehemmiyet verdiği konulardan biri de dilde sadeleşmenin yapılması gerektiğidir. Dilde gösterişli ve ağdalı kelime kullanımından dolayı önemli eserler bulunmamakta, diğer dillerden eserler tercüme edilmektedir. Edebiyatın zenginleşmemesinin nedeni de ibarelerin zor oluşudur. Ona göre kitapların pahalı, okuyanın az olmasının, milletin ilerleyememesinin, eğitim kurumlarının geri kalmasının, diğer milletlerle anlaşılammamasının, okula gitme oranlarının ve halkın okur yazar oranının düşük olmasının sebebi ibarelerin ağır, sanatlı ve zor olmasıdır. Çünkü külfetli ibarelerin anlaşılması için daha fazla vakit harcanmaktadır. Bu çerçevede mana, sanata kurban

edilmemelidir. Kısaca Osmanlı'da meydana gelen neredeyse bütün olayların kaynağı dildeki zorluktur. Tüm bunların çaresi sade ibare kullanımımıdır. Sade ibareden kastının Çağatayca olmadığını belirten Mehmed Cemil, Farsça terkiplerin imkân dairesinde azaltılması, alışılmış kelime ve kelime gruplarının tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bir kelimenin Türkçesi varken Arapçası tercih edilmemeli, ağıdalı bir dil kullanımı da makbul olarak görülmemelidir. Çünkü diğer dillerden mürekkep terkipler anlaşılmaya engel bir durum teşkil etmektedir. Oysa sade ibare her devrin lisanıdır. İbarenin kolay olması millete hayırlıdır. Böylelikle eserler, toplumun geneline hitap edecek, bizim eserlerimiz çevrilecek ve diğer milletlerle anlaşmak daha kolay bir hâle gelecektir. Eskiler ise ibarenin sadeleşmesine karşıdır. Mehmed Cemil ibarelerimizle ilgili fikirlerini özetle şu şekilde belirtmektedir: "İbâremiz âdetâ bir edebî dikdatörlüktür, istibdâddır, ref' olunmalı."³⁴

1.2.4. Osmanlı ve Diğer Devletlerden Özet Haberler

Mehmed Cemil *Şukka Gazetesi*'nde, Osmanlı coğrafyasını takip ettiği gibi diğer ülkelerde meydana gelen olayları da takip ederek "Haftalık İcmâl" ve "Kışa Havâdisler" kısımlarında okuyucuya aktarmıştır. *Şukka*'da; *Boşnak Gazetesi*, *Jön Türk Gazetesi*, *Neogolos Gazetesi*, *Sabah Gazetesi*, *Times Gazetesi* ve *Veçernepuşta Gazetesi* gibi yayınlara değinmiş ve bu gazetelerden çeşitli haberler aktarmıştır. Bu kısımda yer alan haberlerden bazıları şu şekildedir: Sırpların taşkınlıkları, Girit meselesi, İdrîs Molla isyanı, Karadağ'daki sınır problemleri, Ermeni patrikleri ile yaşanan sorunlar, Bulgaristan'da Yuvanyıç için mitingler düzenlenmesi, Rum mektepleri sorunu, devletin aşırı masraf yapması, Brezilya'nın ihracatındaki artış, Philadelphia'da tramvay memurlarının grevi, Bulgar baş papazının Sofya'da kalması, İstanbul'da sokak köpekleri problemi, memurların bir kısmının boşa vakit harcaması.

1.2.5. Memuriyet ve İlgili Hususlar

Osmanlı'daki gerileme ve çöküşün etkileri, devletin çeşitli organlarında da hissedilir derecede gözlenmektedir. Bu alanlardan biri de devlet kademesindeki memurlara yönelik hususlardır. Mehmed Cemil'in

³⁴ Mehmed Cemil, "Sâde İbâre", *Şukka* (9 Rebî'ulâhîr 1328), 2.

haksız olarak memuriyetten azledilmesinden dolayı gazetede memurlarla ilgili yazılara çok fazla yer verdiği görülmektedir.

Mehmed Cemil'e göre memurların kanuna uygun hareket etmesi elzem olup mâdûn-mâfevk (alt-üst) ilişkisi de kanunlar çerçevesinde belirlenmelidir. Yoksa mâdûnlar, mâfevklerin keyfine esir edilecektir. Mâfevk memurlar üç kısma ayrılmaktadır. Birincisi Allah rızası için çalışan doğru ve liyakat sahibi kimseler, ikincisi rüşvet almayan, vatani için canla başla çalışan; ancak tanıdıklarına karşı da müsamahakâr olanlar, üçüncüsü ise rüşvet almayan, hakka hukuka riayet eden; ancak liyakatsizleri gördüğü hâlde onlara ses çıkarmayanlardır. Mehmed Cemil'in devlet kademesinden uzaklaştırılmasını istediği kısım, üçüncü gruba mensup olanlardır.

Toplumda mâfevkler, mâdûnlara yaşam alanı tanımamaktadır. Mâdûnlar, mâfevklerin zulmü altında ezilmekte, az maaş almakta, onların eza ve cefalarına katlanmaktadır. Güçlü olanların kanunlara uymadığı ve kanunu mâdûnlara baskı yapmak, kendi çıkar ve keyfine göre hareket etmek amacıyla kullandığı görülmektedir. Oysaki toplumlar kanunlara ittiba ile güçlenirler. Mâdûn-mâfevk ilişkisi kanunlar çerçevesinde düzenlenmedikçe ilerlemenin olamayacağı aşikardır. Mâfevklerin kanuna aykırı hareketi, kimi memurların sigara, misafir gibi çeşitli bahanelerle işlerini ertelemelerine kimi memurların da zamanlarını başkalarına yaranmaya ayırmasına sebep olmaktadır. Tüm bu hususlara çözüm ise liyakatli, işini hakkaniyet esaslarına göre yerine getiren tecrübeli mâfevklerin yönetimde söz sahibi olmasıdır.

Toplumda memur olma arzusu, rüşvet alma ve akraba hamiliğine dayanmaktadır. Memurların vakıf malını çalması, şart gibi addedilmektedir. Bir kısım memurlar, çokça hırsızlık yapmasına rağmen bu durum görülmemekte, fark edilmemekte ve ilgili kişiler toplumsal hayatta hürmet ile anılmaktadır. Mal varlığı çok fazla artmış olan memurlar, bu varlıkların kaynağını açıklayacak durumda da değildirler. Tüm bu hususlardan dolayı ilginçtir ki hazineye zarar ettirmeyen, parayı koruyan memurlar, iyi olarak addedilmektedir.

Memurların birtakım işleri rica ile hallederken bazı işleri karşısındakinin yalvarıp yakarması neticesinde yaptığını belirten

Mehmed Cemil bu gibilere şunu söylemektedir: "Haqsız olduğu hâlde yalvaranlar lisân-ı hâl ile demek istiyorlar ki: Ben saña fülân iş için yalvarıyorum. Bu kadar istirhâmı uşaklar efendilerine işçiler hanımlarına aşlâ yapmazlar. Şu hâlde merhamet ediniz de işimiñ çâresine bakınız."³⁵

Memurların çalışma disiplinine sahip olmaması, çalışmaması eleştirilmektedir. Memurlar, verilen işleri zamanında yapmamakta ve görevlerini ihmal etmektedir. Kimi zaman memurlar, amirlerin emriyle evrak bekletmek zorunda kalmakta kimi zaman ise kanunda açıklık olmadığı gerekçesiyle işleri ertelemektedir. Bu durum ise devlet kademesinde işlerin yavaş ilerlemesine sebep olmaktadır.

Mehmed Cemil, memuriyette yapılan kusurların görmezden gelinmeyerek üzeri örtülmeyerek çözüm bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca memurların sert davranmaması, güler yüzlü olması ve diğer insanlara nezaketle muamele etmesi gerekmektedir. Memurlar, kanunlar çerçevesinde idare edilirse ancak o zaman hür sayılacaklardır.

1.2.6. İstanbul ve İlgili Problemler

Mehmed Cemil İstanbul'daki nüfus artışı, kaldırımsız sokaklar, köpekli yollar, denetimsiz belediyeçilik, belediyelerin gereksiz harcamaları gibi çeşitli problemlere ilişkin toplumsal rahatsızlıklarını gündeme getirmekten geri durmamıştır. İstanbul'a insanların yoğun bir şekilde göç ettiği ve bunun birtakım problemlere neden olduğu dile getirilmiştir. Ona göre bu göçe ortam hazırlayan ise yönetimdir. Çünkü köyler; okul, konferans salonu ve eğlence mekânı gibi imkanlardan yoksundur. İnsanların İstanbul'u övmeleri, kolay para kazanıldığı yönündeki telkinleri söz konusu göçü arttıran unsurlardandır. Rüşvetin çok olması ve rüşvet almak için insana ihtiyaç duyulması da İstanbul'a göç üzerinde etkilidir. Büyük umutlarla İstanbul'a gelenlerin çoğu açlık, uşaklık ve kolculuk yapmaktadır. Anadolu halkının köyden İstanbul'a göç etmesiyle birçok arazi boş kalmıştır.

İstanbul'daki problemlerden biri de belediyeçilik faaliyetlerinde yaşanan aksaklıklardır. Bu bağlamda Rami'de yolların durumunun çok

³⁵ Mehmed Cemil, "Yine Memûrlar Bahşı", *Şukka* (22 Muharrem 1328), 3.

kötü olduğu dile getirilmiştir. Mehmed Cemil, uygun olmayan dualara Allah'ın gazap edeceğinin bilinmemesi durumunda neredeyse köy olarak yol duasına çıkılacağını belirtmektedir. Köylü yol olmadığı için tarlaları zamanında ekmekte zorlanmaktadır. Ramililer çok fazla araç kullandığı için yola daha çok ihtiyaçları vardır. Bâbîâli ile Rami kıyaslanmaktadır. Ramililer, daha az vergi verdiği için mi acaba yollar bakımsızdır? Rami'de neredeyse hiçbir belediyecilik faaliyeti de düzgün bir şekilde yerine getirilmemektedir. Fener, çöpçü ve lağım bulunmamaktadır. Müellif en azından Eyüp'e inmek için düzgün bir yol yapılmasını talep etmektedir. Çünkü bu yolda kışlanın hayvanları ve arabaları harap olmaktadır. Mehmed Cemil, tüm bu durumların esas sebebini köylünün tepkisini ortaya koymaktan aciz olmasına bağlamaktadır. Kendisinin bunları duyurmasının bir faydası olacağına yönelik inancının olmadığını; ancak çevresinden bu hususların dile getirilmesi için insanların telkinde bulunmasına binaen bunları yazdığını belirtmektedir. Rami'de yolların ve çevre düzenlemesinin ancak devlet büyüğünün burayı ziyareti ile mümkün olacağını ifade etmektedir.

Gazetede İstanbul ile ilgili değinilen diğer bir eleştiri, İslam Bey'de sel felaketi meydana gelmesinin akabinde yapılan köprüdür. İnşa edilen köprü, kullanım ve estetik itibarıyla beğenilmemiştir. Mehmed Cemil köprünün o kadar kötü olduğunu belirtmekte ve köprüyü kimlerin yaptığını sorgulamaktadır:

Öyle münâsebetsiz ve üzerinden piyâde ve 'arabanın geçmesine ğayr-ı müsâ'id köprü yeryüzünde henüz yapılmamıştır. Şu hâlde emşâlsiz köprü denirse hiç mübâlağa değildir. 'Acebâ bu emşâlsiz köprünün resmini yapan yaptığı resmi bilâ-tedkîk kabul eden zevât kimlerdir.³⁶

1.2.7. Ticaret

Mehmed Cemil'in eleştirdiği hususlardan biri de ticaret ve ticaret ilişkisidir. Ticarete doğruluk en temel ilke olmalıdır. Esnafın ekmeği eksik tartması, kasabın farklı türdeki etleri birbirine karıştırması gibi insanları aldatmaya yönelik durumlar engellenmelidir. Ticarete doğruluk ve

³⁶ Mehmed Cemil, "İslâm Begde Köprü", *Şukka* (26 Rebîulevvel 1328), 2.

adalet tesis olunmadığı için para sahibi esnaf diğerlerine destek olmamaktadır. Çünkü verilen borç para geri alınamamaktadır. Mahkemelere başvuranlar ise adalet mekanizmasının sağlıklı işlememesinden dolayı mağdurdur. Bu durum ise ticaretin yavaşlamasına sebep olmaktadır.

Dışarıdan gelecek müdahalelere direnç göstermek için devletin zenginleşmesi elzemdir. Bu hususta yerli tüccarlar ihya edilmelidir. Halk, kendi ürettiği ürünlere rağbet ederek devlet ise birtakım önlemler alarak yerli tüccarları desteklemelidir. Ancak ne yazık ki neredeyse çoğu ürün yabancılardan alınmaktadır.

1.2.8. İnanç ve İlgili Hususlar

Mehmed Cemil'e göre mekteplerde siyaset konuşulması ve insanların dinlerini zayıflatacak söylemlerin ifade edilmesi yasaklanmalıdır. İnanmayanlar, herhangi bir kişinin inancına ilişkin hürmetsizlik göstermemeli ve edepsizlik yapmamalıdır. Ayrıca dinin gelişmelere engel olduğunu savunmak; ancak cehaletten ileri gelmektedir. Milletin gelişmesi, ilerlemesi için dindar olanların ahlaklı davranması elzemdir.

Mehmed Cemil, dinin vazettiği hususları yerine getiren kişilerle ilgili şu hususa dikkat çekmektedir: "Bizde bıyığı kırpılmış beş vakit namâzını vakitli vakitsiz kılmakda bulunmuş kimselere yalnız bu fazîletlerinden tolayı merd-i kâmil gözüyle bakmak 'âdeti mevcûd bulunduğça bu millet ileri yürümez."³⁷

Mehmed Cemil'in değindiği konulardan biri de tekkelerdir. O, inancının gereklerini seven ve bununla iftihar eden biridir. Bu hususta yanlış anlaşılmanın önüne geçmek istemektedir. Ancak tekkelerde zikir karşılığında para alınmasına ve gelirlerin tekkelere bağışlanmasını doğru bulmamaktadır. İslam dininin büyüklerinin herhangi bir ücret talep etmemesine rağmen birtakım zevatın çeşitli işler karşılığında bir bedel alması meşru değildir. Ayrıca tekkelerde fakirliğe karşı insanlara tevekkül nasihat edilmektedir. Oysa tekkede bulunan birtakım zevat, gelir durumu itibarıyla orta hâlli insanlardan daha geniş imkânlarla sahiptir. Savaş

³⁷ Mehmed Cemil, "Abdü'l-hamîd", *Şukka* (20 Şafer 1328), 3.

durumu söz konusu olduğu için tekkeler en azından bu durumda gelirlerini donanmayı kuvvetlendirmek için infak etseler daha doğru olacaktır. Bununla ilgili başka kaynak aranmasına da ihtiyaç olmayacaktır. Çünkü dinin bekası, düşmanın mağlup edilmesine bağlıdır. Ancak tekkelerin vakıfları bulunduğu için bu duruma çeşitli itirazlar gelmektedir. Bu itirazın da tekkelerin gelirlerine dokunulmasına binaen olduğu açıktır.

Mehmed Cemil'in eleştirdiği bir diğer grup ise üfürükçülerdir. Bu grup kendilerine itiraz edenlere, Allah kelamının şifalı ve etkili değil mi diye itiraz etmektedir. Mehmed Cemil bu yetkinin kim tarafından bu zümreye verildiğini sorgulamaktadır. Ayrıca ne kadar çok ücret verilirse bu kişiler, duayı ona göre daha iştiyakla yapmaktadır. Ancak bu üfürükçülerin kendileri hasta olduklarında ilaç alması ise şaşılacak bir durumdur. Bu grubun büyük bir kısmı cahildir. Ücretler, hediye olarak alınmaktadır. Tüm bu hususların dinimizin akla, mantığa ayrı bir din gibi addedilmesine imkân vermemesi konusunda da insanlara uyarıda bulunmaktadır.

1.2.9. Şiirler

1.2.9.1 Mehmed Cemil'e Ait Şiirler

Şukka Gazetesi'nde şiirler önemli bir yer tutmaktadır. Gazetede Mehmed Cemil'e ait 50 şiir yer almaktadır. Mehmed Cemil'in şiirlerinde değindiği temel konu döneminde şahit olduğu toplumsal problemlerdir. Bu problemlerin odak noktasını memuriyet âleminde karşılaştığı sorunlar, belediyeçilik faaliyetlerinde yaşanan aksaklıklar, rüşvet ve liyakatsizlik oluşturmaktadır. Buna ek olarak dilde sade ibare kullanımı, doğal afetler, inancı çıkarları için kullananlara yönelik tenkitler, İstanbul'daki köpek problemi, kanaat etmemek, kanunlar ve yerli malının desteklenmemesi gibi meseleler de şiirlerde yer verilen konulardandır.

Gazetenin 2, 3, 20 ve 21. sayılarında şiir bulunmamaktadır. Şiirler, gazetenin 1. sayısında 3. sayfada yayımlanırken daha sonraki sayılarda 4. sayfada yer almaktadır. Gazetede yer alan şiirlerin sayıları ve şiir başlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sayı	Şiirin Başlığı
------	----------------

- 1 İstikâmet Manzûmesi
 - 2 Şiir bulunmamaktadır.
 - 3 Şiir bulunmamaktadır.
 - 4 Vazîfesiyle Mütenâsip Liyâkati Olmayan Ba'zı Keşîrül-Ma'âş
Hakkında
Kâdir ve Hâricî Hakkında
Rütbelere Hakkında
Hâlic Vâpûrlarının İntizâmsızlığı Hakkında
Belediye Hakkında
İş Görmeyen Ba'zı Tenbel Erkân-ı Devâirde ve Alafrânğa Sâat
Hakkında
Çıkmayan İşler Hakkında
 - 5 Ba'zı Tekâüdler Hakkında
Yokuş Yukarı Gidemeyen Trâmväylar Hakkında
Sâkit Meb'ûşlar Hakkında
Yerli Kumâşlar Hakkında
İstânbûl'da Köpekler
Çâbuk İş Çıkarılmak
Çakırcalı
Diğer
Çete Kânûnu Hakkında
Bir Telğrâfîñ Tefsîri
 - 6 Kuyruklu Yıldız ve Ma'hûd Yıldız Hakkında
Çırâğân
Enverle Niyâzî ve İsmâ'îl Hakkı ve Emsâline
'Abdü'l-hamîde
Câhil Peder Evlâdına
Bulğâr
Murdâr İşçilere
 - 7 Manzûme
Yolların Temîzliği Hakkında
Câmi'lerin Tenvîri
Gazeteler Hakkında
'İzzet için İdâre-i Mışriyeye
-

	İtā'atsız Evlāda
	2 Başlıksız Şiir
	Yağmūru Ma'zeret İttihaz Edip Ğayr-ı Menkūh Ma'şūkanıñ
	Şemsiyesi Altında Bulunulamayacağına Dā'ir Girirdliye Naşihat
	2 Başlıksız Şiir
	Falçı
	Girirdliler ile Kōmür Maṭra-bāzları 'Aynı Ṭālī'de
8	Manzūme
	Veçernāpūştā Ğazetesi Gibi Muḥarrıklarle Bizim Sürücülere
9	Gazetenin ilgili sayısına ulaşılammıştır.
10	Manzūme
11	Manzūme
12	Manzūme
13	Ḳıṭ'a
	Manzūme
14	Ḳıṭ'alar
	Müseddes
15	Mektūb
	Müseddes
16	Manzūme
17	Manzūme
18	Ḳıṭ'alar
	Manzūme
19	Manzūme
20	Bu sayıda şiir bulunmamaktadır.
21	Ḳıṭ'alar
22	Bu sayıda şiir bulunmamaktadır.

Tablo 2: Gazetede Yer Alan Şiirlerin Başlıkları.

Mehmed Cemil'in şiirleri genellikle dönemine yönelik eleştiri hüviyeti taşıdığı için dönem sorunlarının yansıtılmasında önem arz eder. Çalışmanın bu kısmında dönemdeki problemleri yansıtacak şiirlerden örnekler verilecektir.

Doğruluk, dürüstlük devletin bekası için önemli olup ümmetin varlığını da sağlamlaştıran, ebedileştiren bir husustur. Milletın onurunu, şerefini yüceltir. Bu hususta ibadet şuuruyla hareket edilirse kişiyi tevhit iklimine yönlendirir:

*"İstikāmet vāridāt-ı devleti tezyīd ider
Kuvvet-i aṣāb cism-i ümmeti teşdīd ider
Dem-güzār-ı laṭif milleti tebīd ider
Hāşılı hayşiyyet-i milleti temcīd ider
Bir ibādetdir devāmile kişi tevḥīd ider"*³⁸

Toplumda görülen en büyük problemlerden biri rüşvettir. Devlet dairelerinde neredeyse rüşvetsiz iş ve işlemler ilerlememektedir. Rüşvet, Allah katında bütün kötülüklerden daha büyük bir fenalıktır. Rüşvetin hiçbir şekilde temizlenmesi mümkün değildir. Bu durum dışarıdan gelen müdahaleleri de çoğaltan bir husustur. Ayrıca alenen İslam dinine ayrı olan bu husus, dinin küçümsenmesi anlamına gelmektedir:

*"Şöylece bir rüşvet almak şanma kim tedbīrdir
Nezd-i Hakkda her şenā'atden büyük tezvīrdir
Hiç bir tevīl ile nā-kābil tathīrdir
Düşmen-i Osmāniyānūñ kuvvetin teksīrdir
Arkadaş yapma şu hālet dinini tahkīrdir"*³⁹

Mehmed Cemil, liyakatsizlik ve rüşvetin her devirde var olduğunu belirtmektedir. Kendisi bu problemin çözümü için sorunları dile getirmekte; ancak sözleri göz ardı edilmektedir:

*"Var devā'irde yazık ehyevm nā-ehl şahih
Yazdım ammā oldı maḳrūn nigāh-ı diḳkate
Var mecālisde dirīgā irtikāb itmiş kesān
Yazdım ammā itmedi teşīr sem'-i ibrete"*⁴⁰

Rüşvet alanların hiçbir ikramı kabul edilmemelidir. Çünkü bunlar İslam dinine göre yenmesi, içilmesi helal olmayan murdar hükmündedir:

"Mürtekibden içme hattā kahve çay şerbet daḫi

³⁸ Mehmed Cemil, "İstikāmet Manzūmesi", Şukka (17 Zilhicce 1327), 3.

³⁹ Mehmed Cemil, "İstikāmet Manzūmesi", 3.

⁴⁰ Mehmed Cemil, "Manzūme", Şukka (22 Muḫarrem 1328), 4.

Mürteşiler her ne ikrām eylese murdârdır"⁴¹

Meşru yollardan kazanılan paraya kanaat etmek irfan olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü bu inanan insan için zorunluluktur. İnsanları rüşvet alıyor diye itham etmek de ihsan değildir; ancak bir kişinin rüşvet aldığı da halktan gizli kalmaz. Rüşvet almak yalnızca inanlara yönelik değildir. Rüşvet alanların hesap vermesi de kolay olmayacaktır:

*"Rızık-ı meşrû â kanâat etmemek irfân mıdır
Sikke-i rüşvetle içâm eylemek ihsân mıdır
Böyle tezvîrât el-aleme pinhân mıdır
Ahz-ı rüşvet i tikâd aşhâbına cesbân mıdır
Millete, Allâha i tâ-yı hesâb âsân mıdır*"⁴²

Devlet dairelerinde memurlar bazı işleri hızlandırırken bazılarını ise yavaşlatmaktadır. Günlerce devlet dairelerinde evrak bekleyen birçok kişi mevcuttur. Bu durumun çözümü ise şu an için mümkün görülmemektedir:

*"Ba zı me mûr çekmesinde cezbe mi vardır nedir
Hangi kâğıd girse orda dâ'imî mihmân olur*"⁴³

*"Göster on günde çıkan iş nerede
Haleb orada ise arşun burada*"⁴⁴

Mehmed Cemil'in üzerinde çok fazla durduğu konulardan biri de yerli malının desteklenmesi ve kullanılmasıdır. Ticarete yerli malına önem verilmelidir. Vatanını seven, vatanına sadık kimseler yerli malını tercih edenlerdir. Bu konuda hassasiyet sahibi olanlar yabancı ürünlere rağbet etmemelidir:

*"Ecnebî mālını giyme vâţana âşîk iseñ
Dâhilî akmışeden giy vâţana şâdık iseñ
Bizdeki mâla neden râğbet ile almazsın*

⁴¹ Mehmed Cemil, "Manzûme", *Şukka* (20 Şafer 1328), 4.

⁴² Mehmed Cemil, "İstikâmet Manzûmesi", 3.

⁴³ Mehmed Cemil, "Manzûme", *Şukka* (3 Rebî'ulâhîr 1328), 4.

⁴⁴ Mehmed Cemil, "Çıkmayan İşler Hakkında", *Şukka* (8 Muharrem 1327), 4.

*Şokma Rūs pābūcuna igi! metānet ayağın*⁴⁵

Belediye, sokak temizliğinde gereken hassasiyeti göstermemekte ve halk bu durumu çokça şikâyet etmektedir. Ancak yöneticiler, bu problemi çözmek için herhangi bir adım da atmamaktadır:

"Zokāklar hīç temīz tūrmaz diye herkes şikāyetde

Bu hāle dā ire bir çāreler bulmakda hayrete

Ben işte yolunı buldum eger diñlerse çāvuşlar

*Mürūra māni 'olmağdan daha eslem tarīk olmaz*⁴⁶

Mehmed Cemil'in kendi hayatında mustarip olduğu, devlet kademesinde de çokça sorun teşkil eden husus, ast-üst ilişkisidir. Rütbe olarak daha aşağıda bulunanlar, hor ve hakir görülmektedir. Oysa doğru söz, hak, adalet kimden sadır olursa olsun dikkate alınmalıdır:

"Hağ kimiñ ağızında olsa bulmalı cāy-ı kabūl

*Sizce ey māfevķler! mādūn hağır u hā'vrdr*⁴⁷

Zalim amirler, rütbece daha aşağıda bulunan memurlara çeşitli sorunlar çıkarıp onları ezmektedir. Üstlerin gazabından, zulmünden Allah'a sığınılmaktadır:

"Hiddet-i māfevķten Hağ eylesūn mahfūz bizi

*Āmir-i zālīm küçük me mūru bir kaplan gibi*⁴⁸

İnsanlar haklı olanlara zulmetmemeli, düşmanlık edenlere de merhametle davranmamalıdır. Bunun aksine hareket eden her ahlak sahibi, bu davranışlarından dolayı gelecekte üzüntü duyacaktır:

"Hağlıya zālīm ğaraż-kāra rağīm olma kuzum

*Böyle ahlāğ sālīkāmı şoñradan ğiryān olur*⁴⁹

Zayıf ve güçsüz kimselerin doğru sözleri insanlar tarafından değer, itibar görmezken güçlü olanların hak ve adaletle örtüşmeyen sözleri toplumda yayılmaktadır:

"Āciziñ hağlı sözü bāzīçe-i devrān olur

⁴⁵ Mehmed Cemil, "Yerli Kumāşlar Hağında", *Şukka* (15 Muharrem 1328), 4.

⁴⁶ Mehmed Cemil, "Yolların Temizliği Hağında", *Şukka* (27 Muharrem 1328), 4.

⁴⁷ Mehmed Cemil, "Manzūme", 20 Şafer 1328, 4.

⁴⁸ Mehmed Cemil, "Manzūme", *Şukka* (9 Rebī'ulāhīr 1328), 4.

⁴⁹ Mehmed Cemil, "Manzūme", *Şukka* (3 Rebī'ulāhīr 1328), 4.

Ġālibiñ haqsız kelāmı āleme fermān olur"⁵⁰

İnsanlar çok güçlü olsalar bile kanuna, düzene uymalıdır. Kanun karşısında insanın dostu hatta kardeşi bile olsa düzenden, kanundan asla taviz verilmemelidir. İşlerde kayıtsız ve iltimaslı davranmak, vatana zarar vermektir. Kanunların yaptırım gücü, ona tabi olmayanları tıpkı şeytan gibi cehenneme gönderecektir:

"Kuvvetiñ olsa bile şu āteş-i sūzān gibi

Şiddet-i kânūn seni kor dūzaħa şeytān gibi"⁵¹

"Öz kardeşiñ olsa bile ayrılma niżāmdan

İşlerde tesāmüh vātana farṭ-ı ziyāndır"⁵²

Mehmed Cemil, dilde sadeleşmeyi savunmaktadır. Ona göre devletin geri kalması gibi gerilemenin temel kaynağı ibarelerin ağdalı olmasıdır. Nesirde sade ibare kullanımı zorunluluktur. Sanatlı tabir ve ibare kullananların, bu tavırları ile neyi amaçladığı sorgulanmaktadır. Çünkü bu ibareler anlaşılmazdır. Ayrıca Türkçede aruz vezninden daha uygun bir vezin kullanılmalıdır:

"Egerçi ma rifet-i şan at bize ġāyetle lāzımdır

Fakaṭ nesri ziyāde sāde etmek emr-i elzemdir

O rütbe muştalāḥ tabirlerle iş mi yapıñ sen

İbareñ ey mükellef yazıcı ġāyetle mübhendir

Hele vezn-i Acemden Türkçeye akreb vezin lāzım

Bizim parmak ḥesābı ādetā bir vezn-i mātemdir"⁵³

İbarelerde kullanılan ağdalı dil, terkiplerde Arapça ve Farsça kelimelerin çokça kullanılması edebî olarak mükemmellik göstergesi değildir. İbarelerde önemli olanın lafız mı yoksa anlam mı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır:

"Bu rütbe külfet ve terkibler kemāl midir

⁵⁰ Mehmed Cemil, "Manzūme", 3 Rebī-ulāḥir 1328, 4.

⁵¹ Mehmed Cemil, "Manzūme", 9 Rebī-ulāḥir 1328, 4.

⁵² Mehmed Cemil, "Manzūme", Şukka (28 Şafer 1328), 4.

⁵³ Mehmed Cemil, "Manzūme", Şukka (3 Rebī-ulevvel 1328), 4.

İbâreden aranan lafız mı meâl midir"⁵⁴

1.2.9.2 Recep Vahyî'ye (öl. 1923) Ait Şiirler

Şukka Gazetesi'nde genellikle Mehmed Cemil'in kendi şiirleri yer almaktadır; ancak gazetenin 14, 18 ve 21. sayılarında Recep Vahyî'nin 11 kıtasına yer verilmiştir. Buna ek olarak 15. sayıda *Şukka Gazetesi*'nin methedildiği mesnevi nazım şekliyle bir şiir kaleme alınmıştır. Şiirlerde kâinatın emrine amade kılındığı insanın ahlaki hususlar konusunda nelere dikkat etmesi gerektiği vurgulanmış ve insana birtakım öğütler verilmiştir:

*"İnsāna musahhar olagelmiş bütün ekvān
Her şey yapar kudreti var aczi nümāyān
Bir sātī bir sātine uymadı uymaz
Taşdan katı gülden de nezāketlidir insān*

*Esāsı pāk olan şey iñ fūrū ātı muṭahhardır
Bedihīdir qarīn-i nūr olan her yer münevverdir
Temiz tut kalbiñi efkār a māliñ temiz çıksın
Ki zāten māye-i pāk-ı nezāhetle muhammerdir*

*(Kazā) tağyir olunmaz hüküm nāfizdir zuhūr eyler
Buña qarşı rızādan başka yokdur çāre-i şāfi
Mukaddirde haṭā olmaz faḳaṭ tedbīr, elzemdir
Bu sözler şi-r-i Vahyīdir kelāmāt ehline kāfi*

*Nisvān ile uğraşma şakın var ise ilmiñ
Şeytānı bile şişeye habs itmede māhir
Allāhda diyorkiydi bunuñ emr-i aẓīmdir
Allāha şığın olmayasın hāib u hāsir*"⁵⁵

İnsanın talihi, varlık ile yokluk arasında değişmektedir. İlahî olana şahit olmak için gaflet uykusundan uyanmak lazımdır. İnsan için güzel,

⁵⁴ Mehmed Cemil, "Manzūme", *Şukka* (12 Reb̄ulevvel 1328), 4.

⁵⁵ Receb Vahyî, "Kıt'alar", *Şukka* (19 Reb̄ulevvel 1328), 4.

ahlaklı dost edinmek gerekir. Çünkü kötü arkadaş, insanı farklı mecralara sürüklemektedir. İnsanda Allah'ın lütfu olan kabiliyet olmadıktan sonra sanatın herhangi bir önemi bulunmamaktadır:

"Kim rağbet eder şā ibe-i zıll u hayāle
İkbāl-i cihānıñ şoñu idbār-ı ademdir
Ġafltetden uyan tā göresiñ şāhid-i kudsi
Ġāfilleriñ encām işi, hüsrān u nedemdir

Ahlākı bozuk arkadaşta yoldaş olanlar
Vardıkları yerlerde bulurlar ġam-ı ġarmān
İnsānı belāyā atar ġā'ib u ġāsir
Bed tıynet olan arkadaşın misli de şeytān

Hak vergisidir hiddet-i enzār-ı firāset
Bir nūr-ı tecellī şayılır cevher-i fıtnat
Diġkat eden āsār-ı temāşil-i cihāna:
Māhiyet eşyāyı bilir ayn-ı kerāmet

Fenn ü şan at neylesün olmazsa isti dād eger
Kābiliyet zübde-i eltāf-ı Mevlā bir güher
Kuvve-i ākliyeyi tezyin eden idrākdir
Kuvve-i fikriye insānı tekemmül-yāb eder"⁵⁶

Mana ehli dünyalık herhangi bir şeye tenezzül etmeyendir. Böylece onun ruhu yücelmektedir. Şeytana uyan insanın sonu hüsrandır. Eşler birbiri için yaratılmıştır ve bunun bir hikmeti bulunmaktadır:

"Dünyāya tenezzül mü eder ehl-i meālī
Elbette anıñ rūhı eder arşa teālī
Bir zerre degil servet ü ikbāl menāşıb
Ukbāda teraġķī ile der-mesned-i ālī
Şeytāna uyan mutlāk olur vāşıl-ı hüsrān
Vesvās ile pür-jeng olur āyine-i vicdān

⁵⁶ Receb Vahyī, "Kıt'alar", Şukka (16 Reb'ulāhİR 1328), 4.

*Şeytân sözünü dinleyeniñ kârı ziyândır
İğfâline düçâr olanıñ hâli perîşândır
Zevceler anlarda her ân müşteki ezvâcdan
Âlem kevn ü fesâdın hep mukâbilidir işi
Hâşılı mes üddur her ehl-i iğşân ü ile
Lâzım ü melzûmdur hikmetledir erkek dişi"⁵⁷*

Sonuç

Şukka Gazetesi, Osmanlı basın tarihinde Mehmed Cemil'in yazarlığını ve müdürlüğünü üstlendiği, dönemin sosyal ve kültürel sorunlarını eleştiren ve yansıtan bir yayın olarak öne çıkmaktadır. Gazete, II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki sosyal ve kültürel değişimleri aktarma konusunda önemli bir rol oynamıştır.

Şukka Gazetesi, 17 Zilhicce 1327-15 Cemâziyelûlâ 1328 tarihleri arasında haftalık olarak yayımlanan ve 22 sayısı tespit edilen bir Osmanlı gazetesidir. Gazetenin yayın hayatını hangi tarihte sonlandırdığına ilişkin kesin bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak 22. sayısında maddi zorluklardan ve kazanç sağlanamamasından şikâyet edilmesi, bu sayının gazetenin son sayısı olabileceğini düşündürmektedir. Gazete dört sayfadan oluşmaktadır. Gazetenin 20. sayısında Âsım Bey, Kosti Efendi ve Osman Mazhar Paşa ile ortaklık kurulacağı, gazetenin 8 sayfa ve resimli olarak yayınlanacağı okuyucu ile paylaşılmış; ancak bu ortaklık gerçekleşmemiştir. Ortaklığın bozulmasının nedeni olarak Kosti Efendi'nin ortaklıktan vazgeçmesi gösterilmiştir. Gazetenin ilk on altı sayısı Rûşen Matbaası'nda salı günleri, geri kalan kısmı ise Bekir Efendi-Karagöz Matbaası'nda perşembe günleri yayınlanmıştır. Gazetenin amacı ise devrinin önemli problemlerini ortaya koyup eleştirmek ve toplumla paylaşmaktır. Gazetenin yazarları Mehmed Cemil, Receb Vahyî ve Tarakçızâde Abdülfettah'tır. Gazetenin mottosu ve başlık klişesi değişmemiştir. Gazetede okur mektupları yayınlanmış ve gazetenin günlük süreli yayın satışı yapılan her dükkânda satılmıştır.

Gazetenin dönemine yönelik analizleri ve döneme yönelttiği keskin eleştirileri bulunmaktadır. *Şukka Gazetesi*, II. Meşrutiyet'in ilanının vermiş

⁵⁷ Receb Vahyî, "Kıt'alar", *Şukka* (8 Cemâziyel'ülâ 1328), 4.

olduğu özgürlükle siyasi, fennî, edebî konular başta olmak üzere sayfalarında hemen hemen her konuya değinen süreli bir yayındır. Ancak gazetenin daha çok dönemin siyasi ve toplumsal problemlerine değindiği açıkça görülmektedir. Girit meselesi, Balkanlardaki siyasi belirsizlikler, Molla İdrîs'in mehdilik iddiası ve Bosnalıların hicreti çokça üzerinde durulan, tartışılan konulardandır. Mehmed Cemil, II. Abdülhamit Dönemi'ni o dönemdeki çoğu yazar gibi çok sert bir şekilde eleştirmiş, yönetim şeklinin meşrutiyet olması gerektiğini ve istibdatın bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu belirtmiştir. İstibdat, milletin kanını emen bir deliye benzetilmiş ve jurnalcılık bu durumu destekleyen bir faktör olarak görülmüştür. Mehmed Cemil, sade dil kullanımının önemini vurgulamış ve sade dilin kullanılmamasının ilerlemeye engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Memuriyetten azledilmesinden dolayı alt-üst ilişkileri ve memuriyetteki sorunlara daha fazla yer vermiştir. Devlet kademesinde memurların baskıya maruz kaldığı, rüşvet ve liyakatsizliğin yaygınlığı vurgulanmıştır. İstanbul Rami'de yaşayan Mehmed Cemil, belediyeceilik faaliyetlerinden de memnun değildir. Çünkü Rami'de yollar bakımsız, çöpler alınmamakta ve etrafta insanları rahatsız eden başıboş birçok köpek bulunmaktadır. Ticarete yerli malının desteklenmesi ve ithalatın azaltılması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre dinî hassasiyeti olanların ahlaklı davranması ülkenin kalkınmasında temel ilkedir. Gazetede Mehmed Cemil'in 50 şiiri, Receb Vahyî'nin 11 kıtası ve 1 mesnevisi bulunmaktadır. Mehmed Cemil'in şiirleri genellikle dönemine yönelik eleştiri hüviyeti taşımaktadır. Onun bütün şiirlerinin incelenmesiyle söz konusu dönemin sosyokültürel problemleri, şiirlere yansıyan yönüyle değerlendirilebilecektir.

Kaynakça

Ayhan, Bünyamin. "II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın". *İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset*. ed. Hakan Aydın. 43-71. Konya: Palet Yayınları 40, 2010.

Cumhuriyet. "Ölüm" (07 Aralık 1950), 4.

- Demir, Şerif. "İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918)". *The Journal of Academic Social Science Studies* 33 (2015), 367-377. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2747>
- Duman, Halûk Harun. "Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922)". *Türkiye'de Yerel Basın*. 77-88. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2007.
- Gazel, Ahmet Ali - Ortak, Şaban. "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar (1908-1927)". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2006), 223-256.
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Mehmed Cemil. "Anatolunun Nüfussuz Kalması Esbâbı-Vesâire". *Şukka* (20 Şafer 1328), 1.
- Mehmed Cemil. "Bosnada Türkçe Lisânı". *Şukka* (2 Cemâziyel'ülâ 1328), 1.
- Mehmed Cemil. "Çıkmayan İşler Hakkında". *Şukka* (8 Muharrem 1327).
- Mehmed Cemil. "Gazetem". *Şukka* (15 Cemâziyel'ülâ 1328), 2.
- Mehmed Cemil. "İslâm Begde Köprü". *Şukka* (26 Rebîulevvel 1328), 2.
- Mehmed Cemil. "İstikâmet Manzûmesi". *Şukka* (17 Zilhicce 1327), 3.
- Mehmed Cemil. "İlân". *Şukka* (8 Cemâziyel'ülâ 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (22 Muharrem 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (20 Şafer 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (3 Rebîulâhîr 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (9 Rebîulâhîr 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (3 Rebîulâhîr 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (28 Şafer 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (3 Rebîulevvel 1328), 2.
- Mehmed Cemil. "Manzûme". *Şukka* (12 Rebîulevvel 1328), 2.
- Mehmed Cemil. "Orman Ma'âdin Nâzırına Açık Mektûb". *Şukka* (27 Muharrem 1328), 3-4.
- Mehmed Cemil. "Sâde İbâre". *Şukka* (9 Rebîulâhîr 1328), 2.
- Mehmed Cemil. "Yerli Kumâşlar Hakkında". *Şukka* (15 Muharrem 1328), 4.
- Mehmed Cemil. "Yine Me'mûrlar Baħs'i". *Şukka* (22 Muharrem 1328), 2-4.

- Mehmed Cemil. “Yolların Temizliği Hakkında”. *Şukka* (27 Muḥarrem 1328), 4.
- Mehmed Cemil. “Abdü’l-ḥamīd”. *Şukka* (20 Şafer 1328), 3.
- Mehmed Cemil. *Şukka* (17 Zilhicce 1327), 1.
- Özbek, Adem. “Mehmet Cemil’in Vecizeleri”. *Cukurova 7th International Scientific Researches Conference Full Text Book*. ed. Hakan Albayrak. 412-419. b.y.: Iksad Global Publishing House, 2021.
- Özbek, Seda. *Mehmet Cemil Pekyahşi’nin Vecize Dünyası ve Beşinci Kitap*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023.
- Özbek, Seda - Mortepe, Gamze. *Vecizeler (Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap, Dördüncü Kitap)*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023.
- Receb Vaḥyī. “Kıṭ’alar”. *Şukka* (19 Rebīulevvel 1328), 4.
- Receb Vaḥyī. “Kıṭ’alar”. *Şukka* (16 Rebīulāḥir 1328), 4.
- Receb Vaḥyī. “Kıṭ’alar”. *Şukka* (8 Cemāziyel’ülā 1328), 4.
- Receb Vaḥyī. “Mektüb”. *Şukka* (26 Rebīulevvel 1328), 4.
- Şemseddīn Sāmī. *Ḳāmūs-ı Türki*. Dersa’adet: İkdām Maṭba’ası, 1318.
- Turan, Özgür. “Osmanlı Basın Hayatının Seyri ve II. Meşrutiyet Yıllarında Süreli Yayınlar”. *The Journal of Academic Social Science* 10/131 (Ağustos 2022), 299-312. <https://doi.org/10.29228/ASOS.63260>
- Us, Hakkı Tarık. *Elli Yıl*. ed. Ömer Faruk Doğan. İstanbul: Basın İlan Kurumu Yayınları, 2019.
- Vakit*. “Mehmed Cemil Pekyahşi” (07 Aralık 1950), 2.
- Yiğit, Alpaslan. *II. Meşrutiyet Döneminde Üç Gazete (1908)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.